

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.45>
УДК 342.81

ДО ПИТАННЯ ПРО ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ГОЛОСУВАННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Гаврік Р.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного,*

*адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1557-0594>

e-mail: gavrik.roman@gmail.com

Гаврік Р. До питання про перспективи запровадження електронного голосування в Україні в контексті реалізації концепції розвитку електронної демократії та діджиталізації.

В науковій статті автор провів наукове дослідження перспектив запровадження електронного голосування в Україні в контексті реалізації концепції розвитку електронної демократії та діджиталізації. На підставі проведеного дослідження, автор дійшов висновку, що нормативно-правовою основою впровадження електронного голосування в Україні є розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 року № 797-р, яким затверджено Концепцію розвитку електронної демократії в Україні та план заходів щодо її реалізації, а також розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 року № 405-р, яким затверджено план заходів щодо реалізації зазначеної Концепції на 2019-2020 роки. Попри те, що ці документи передбачали розроблення та подання в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України проекту Закону України «Про електронне голосування» в третьому кварталі 2020 року, однак на даний момент даний законопроект так і не розроблено. З іншого боку, прийнято Закон України «Про всеукраїнський референдум», що встановлює можливість застосування електронного голосування, яке має здійснюватися засобами автоматизованої інформаційно-телекомунікаційної системи. Виходячи зі змісту прийнятого закону, незрозумілою залишається технологія реалізації електронного голосування в Україні, однак можливим є використання досвіду Естонії, Швейцарії або Франції, які успішно застосовують електронне голосування під час проведення виборів та референдуму. Жодного документу, який стосується запровадження електронного голосування на виборах Президента України, народних депутатів України та на місцевих виборах наразі немає. Застосування системи електронного голосування в Україні через використання естонського досвіду дозволить розширити можливості для голосування більшої кількості виборців, для яких безпосередній візит до виборчої дільниці був проблемним; усуне людський чинник при обробці та підрахунку голосів, оскільки даний підрахунок буде автоматизованим; пришвидшить процес підрахунку голосів. В той же час, зважаючи на сучасні загрози кібербезпеки та можливість неправомірного втручання в роботу автоматизованої інформаційно-телекомунікаційної системи можуть виникати загрози втручання у процес обробки результатів виборів.

Ключові слова: діджиталізація, електронне голосування, електронне урядування, вибори, референдум, електронна демократія.

Gavrik R. On the prospects of introduction of electronic voting in Ukraine in the context of implementation of the concept of development of electronic democracy and digitalization.

In a scientific article, the author conducted a scientific study of the prospects for the introduction of electronic voting in Ukraine in the context of the concept of e-democracy and digitalization. Based on the study, the author concluded that the legal basis for the introduction of electronic voting in Ukraine is the order of the

Cabinet of Ministers of Ukraine of November 8, 2017 № 797-r, which approved the Concept of e-democracy in Ukraine and action plan for its implementation. also the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of June 12, 2019 № 405-r, which approved the action plan for the implementation of this Concept for 2019-2020. Despite the fact that these documents provided for the development and submission to the Cabinet of Ministers of Ukraine of the draft Law of Ukraine “On Electronic Voting” in the third quarter of 2020, but so far this bill has not been developed. On the other hand, the Law of Ukraine “On the All-Ukrainian Referendum” was adopted, which establishes the possibility of using electronic voting, which should be carried out by means of an automated information and telecommunication system. Based on the content of the adopted law, the technology of e-voting in Ukraine remains unclear, but it is possible to use the experience of Estonia, Switzerland or France, which successfully use e-voting during elections and referendums. There are currently no documents concerning the introduction of electronic voting in the elections of the President of Ukraine, People’s Deputies of Ukraine and local elections. The application of the e-voting system in Ukraine through the use of the Estonian experience will increase the opportunities for more voters to vote, for whom a direct visit to the polling station was problematic; eliminate the human factor in the processing and counting of votes, as this counting will be automated; speed up the counting process. At the same time, given the current threats to cybersecurity and the possibility of unauthorized interference in the work of automated information and telecommunications systems, there may be threats of interference in the process of processing the election results.

Key words: digitalization, e-voting, e-government, elections, referendum, e-democracy.

Постановка проблеми. Цифрова трансформація українського суспільства неможлива без впровадження елементів електронного урядування, що включає в себе можливість автоматизацію надання адміністративних послуг, які переважно надаються шляхом використання інформаційно-телекомунікаційних технологій, застосування систем електронного суду та розширення елементів електронної демократії, в тому числі запровадження електронного голосування. В Україні розвиток демократичних процесів, застосування загальноновизнаної системи демократичних цінностей, зокрема щодо участі громадян та інститутів громадянського суспільства в процесах формування та реалізації державної політики, відіграє ключову роль у забезпеченні економічного та соціального прогресу в державі. З розвитком інформаційно-комунікаційних технологій з метою розширення можливостей участі громадян у процесі державотворення та державного управління все більше застосовуються інструменти електронної демократії [1].

Стан опрацювання проблематики. Проблематика розвитку та впровадження електронної демократії в Україні та електронного голосування зокрема, відповідні теоретико-правові та прикладні проблеми у цій сфері, зміст діджиталізації системи публічного адміністрування, розвиток електронного урядування в Україні стали предметом наукових досліджень таких учених, як: О. М. Андреева, А. М. Готун, Н. В. Грицяк, С. В. Дзюба, П. С. Клімушин, І. В. Костенко, В. В. Марченко, В. Ф. Нестерович, А. І. Семенченко, О. В. Стогова, Я. Турчин, С. В. Фоміна та інших, однак зазначені науковці не здійснили комплексного дослідження даного питання.

Метою статті є розкриття перспектив запровадження електронного голосування в Україні в контексті реалізації концепції розвитку електронної демократії та діджиталізації.

Виклад основного матеріалу. Нормативно-правовою основою впровадження електронного голосування в Україні є розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 року № 797-р, яким затверджено Концепцію розвитку електронної демократії в Україні та план заходів щодо її реалізації, а також розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 року № 405-р, яким затверджено план заходів щодо реалізації зазначеної Концепції на 2019-2020 роки. Першим документом передбачалося розроблення нормативно-правових актів для забезпечення електронного голосування, а саме забезпечення розроблення та подання в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України проекту нормативно-правового акта щодо внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», у тому числі в частині проведення електронного голосування під час обрання голів громадських рад при органах виконавчої влади в четвертому кварталі 2018 року, а також забезпечення розроблення існуючим на той час Державним агентством з питань електронного урядування пропозицій щодо основних засад електронного голосування під час проведення виборів та референдумів. Другий документ передбачає 11 напрямків розвитку електронної демократії та 20

завдань цього розвитку, в тому числі розроблення та подання в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України проекту Закону України «Про електронне голосування» в третьому кварталі 2020 року [1; 2].

В той же час, на даний момент даний законопроект так і не розроблено, хоча прийнятий 26 січня 2021 року Верховною Радою України Закон України «Про всеукраїнський референдум» встановлює можливість застосування електронного голосування буде запроваджене лише після набрання чинності законом щодо застосування інноваційних технологій з електронного (машинного) голосування. Відповідно до ст. 116 даного закону в електронному голосуванні можуть взяти участь виборці, включені до списку виборців спеціальної дільниці з електронного голосування. Електронне голосування здійснюється засобами автоматизованої інформаційно-телекомунікаційної системи. Дата і час електронного голосування мають збігатися з датою і часом голосування бюлетенями у паперовому вигляді на звичайних та закордонних дільницях з всеукраїнського референдуму. Після завершення часу для електронного голосування дільнична комісія з електронного голосування на підставі даних автоматизованої інформаційно-телекомунікаційної системи на своєму засіданні встановлює відомості про загальну кількість виборців, включених до списку виборців для електронного голосування, загальну кількість виборців, які взяли участь в електронному голосуванні, кількість голосів виборців, поданих на підтримку питання всеукраїнського референдуму та проти питання всеукраїнського референдуму. Виходячи зі змісту прийнятого закону, незрозуміло залишається технологія реалізації електронного голосування в Україні. Законодавець прямо не зазначає модель електронного голосування, що має бути реалізована в Україні: чи це будуть спеціальні машини-термінали для голосування на дільницях, чи це буде голосування вдома за допомогою персонального комп'ютера через спеціалізований сайт, чи Мінцифра створить окремий додаток для цього. Прийняття цього закону формально легалізує електронне голосування, концептуальні проблеми запровадження та підтримки подібної технології не розглядаються [3; 4, с. 40]. В той же час, жодного документу, який стосується запровадження електронного голосування на виборах Президента України, народних депутатів України та на місцевих виборах наразі немає.

У зв'язку із цим, виникає питання щодо можливого використання при розробці відповідних змін існуючих моделей електронного голосування у світі.

Наразі дана система повністю працює лише в Естонії – там вона застосовується на місцевих виборах з 2005 року, а на парламентських – з 2007 року, при цьому на останніх виборах 2019 року через Інтернет проголосувало 43,8% виборців. В основі системи електронного голосування Естонії лежить використання мережі Інтернет, а також спеціальної ідентифікаційної картки, яка посвідчує особу виборця. Голосування через Інтернет в Естонії проходить у період дострокового голосування (від шести до чотирьох днів до дня виборів). Виборці можуть змінити свій електронний голос необмежену кількість разів, закріпивши остаточний голос. Останні зміни допускають можливість остаточного голосування безпосередньо на виборчій дільниці, яке скасовуватиме попередньо зроблений виборцем електронний вибір [5, с. 103].

Електронне голосування застосовується на місцевих референдумах в Швейцарії. Зокрема, всі виборці одержують карту з можливістю вибору 3-х способів голосування. Виборці можуть відвідати спеціальний веб-сайт, ввести персональний код і одержати бюлетень для голосування, що здійснювалося шляхом його заповнення, введення коду безпеки та відправки бюлетеня [6; 7, с. 152].

Окремі елементи електронного голосування також застосовуються й у Франції (для громадян, які перебувають за кордоном) та США (через застосування сенсорних машин для голосування чи скануючих електронних засобів і аж до застосування спеціальних оптичних комплексів на виборчих дільницях), в Австралії, Бельгії, Індії, Бразилії, Південній Кореї. В той же час, від ідеї електронного голосування відмовилися в Нідерландах, Норвегії, Німеччині (там вона була визнана такою, що не відповідає Основному Закону ФРН, оскільки заперечує персональне голосування), Ірландії, Великій Британії, Бахреїні, Венесуелі, переважно з фінансових та безпекових мотивів.

Звісно, застосування системи електронного голосування в Україні через використання естонського досвіду дозволить розширити можливості для голосування більшої кількості виборців, для яких безпосередній візит до виборчої дільниці був проблемним; усуне людський чинник при обробці та підрахунку голосів, оскільки даний підрахунок буде автоматизованим; пришвидшить процес підрахунку голосів (в Естонії він становить не більше 2 годин з моменту закінчення голосування; по закінченню цього терміну можуть бути проголошені остаточні результати виборів). В той же час, зважаючи на

сучасні загрози кібербезпеки та можливість неправомірного втручання в роботу системи «Дія» (через яку скоріше всього і буде запроваджуватися система електронного голосування) можуть виникати загрози втручання у процес обробки результатів виборів. В той же час, електронне голосування може стати важливою альтернативою традиційного голосування на виборчій дільниці і наступним кроком до впровадження електронної демократії в Україні.

Висновки. На підставі вище викладеного можемо дійти наступних висновків. Нормативно-правовою основою впровадження електронного голосування в Україні є розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 року № 797-р, яким затверджено Концепцію розвитку електронної демократії в Україні та план заходів щодо її реалізації, а також розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 року № 405-р, яким затверджено план заходів щодо реалізації зазначеної Концепції на 2019-2020 роки. Попри те, що ці документи передбачали розроблення та подання в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України проекту Закону України «Про електронне голосування» в третьому кварталі 2020 року, однак на даний момент даний законопроект так і не розроблено. З іншого боку, прийнято Закон України «Про всеукраїнський референдум», що встановлює можливість застосування електронного голосування, яке має здійснюватися засобами автоматизованої інформаційно-телекомунікаційної системи. Виходячи зі змісту прийнятого закону, незрозумілою залишається технологія реалізації електронного голосування в Україні, однак можливим є використання досвіду Естонії, Швейцарії або Франції, які успішно застосовують електронне голосування під час проведення виборів та референдуму. Жодного документу, який стосується запровадження електронного голосування на виборах Президента України, народних депутатів України та на місцевих виборах наразі немає. Застосування системи електронного голосування в Україні через використання естонського досвіду дозволить розширити можливості для голосування більшої кількості виборців, для яких безпосередній візит до виборчої дільниці був проблемним; усуне людський чинник при обробці та підрахунку голосів, оскільки даний підрахунок буде автоматизованим; пришвидшить процес підрахунку голосів. В той же час, зважаючи на сучасні загрози кібербезпеки та можливість неправомірного втручання в роботу автоматизованої інформаційно-телекомунікаційної системи можуть виникати загрози втручання у процес обробки результатів виборів.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 року № 797-р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-p>.
2. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронної демократії в Україні на 2019-2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 року № 405-р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405-2019-p>.
3. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26 січня 2021 року. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-IX#Text>.
4. Стогова О. В., Мурач Д. В. Електронне голосування: проблеми та перспективи запровадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 38-40. URL: http://lsej.org.ua/3_2021/10.pdf.
5. Гриньов С. О., Закоморна К. О. Електронне голосування: перспективи впровадження в Україні та зарубіжний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 101-105. URL: http://lsej.org.ua/4_2021/25.pdf.
6. Про Концепцію «Запровадження системи електронного голосування в Україні»: проект Закону України від 10 червня 2011 року № 8655. LIGA. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF6OG00A?an=3>.
7. Щебетун І. С., Довгань Б. В. Електронна демократія: досвід зарубіжних країн і перспективи її впровадження в Україні. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 148-153.